

ÉVFORDULÓK – 2010

ANNIVERSARIES IN 2010

Mezősi Miklós

Országos Meteorológiai Szolgálat, 1525 Budapest, Pf. 38., mezosi.m@met.hu

Összefoglalás. A beszámoló megemlékezik a 150, illetve 100 éve született, egykori neves kollégáinkról.

Abstract. The report is devoted to the memory of those noted former colleagues, who were born 150 and 100 years ago, respectively.

150 éve született

Róna Zsigmond

Turdosin (Árva vm.), 1860. december 13.–Budapest, 1941. október 22.

Előrejelző, klimatológus, éghajlati szakértő, igazgató, a Magyar Meteorológiai Társaság alapítója és első elnöke, kiadványszerkesztő

Matematika-fizika tanári oklevél birtokában 1888-ban lép az OMFI állományába, ahol 1890-től kezdve naponta készíti „táblázatos időjelentést” 27 hazai és 27 külföldi állomás megfigyelései alapján. Ő a Prognózis Osztály első vezetője; 1894-től adjunktus, 1899-től pedig aligazgató, *Konkoly-Thege Miklós* helyettese, [kortársi vélemények szerint] szinte „a jobb keze”. 1909-ben királyi tanácsos, 1912-ben Ferenc József király kinevezi igazgatóvá. Megindítja a hazai magaslégtörési (aerológiai) kutatásokat: 1912-ben létrehozza az Aerológiai Osztályt *Marczell György* vezetésével. 1913. január 3-án bocsátják fel az első műszeres léggömböt, „ballonszondát”; a mérések azonban 1914-ben megszakadnak az I. világháború kitörése miatt. Igazgatói működésének nagyobbik részét beárnyékolja a háború és annak politikai, valamint gazdasági következményei: a trianoni békeszerződés az ország területét harmadára csökkentette ezzel arányosan leépül a megfigyelőhálózat is. Emiatt – Róna kiváló képességei ellenére – a háborút követő években a magyar meteorológia (is) visszafejlődik. Róna elmélyült, lelkiismeretes éghajlatkutató és tudós, a hazai klimatológiai irodalom megindítója. Legfontosabb munkái: „A légnymás a Magyar Birodalomban 1861-től 1890-ig” (1897), „A hőmérséklet évi menete Magyarországon” (1900), és „Magyarország hőmérsékleti viszonyai” (1904, Fraunhoferrel közösen), továbbá az éghajlatkuta-

tásban határkövet jelentő kétkötetes munkája „Éghajlat”, illetve „Magyarország éghajlata” címmel (1907/1909), amely hazánk első teljes körű éghajlati leírása. 1894-ben adják ki a megfigyelőhálózat észlelői számára írt első „Útmutató”-ját (amelyet további tíz követ). 1925-ben jelenik meg „A meteorológiai megfigyelések kézikönyve” című munkája. További 88 eredeti értekezés, 34 kisebb közlemény szerzője. Élete során számos állami kitüntetésben részesül (Ferenc József Rend lovagkeresztje és arany érdemkeresztje, Signum Laudis arany fokozata stb.). 1925-ben – javaslatára – megalakul a Magyar Meteorológiai Társaság (MMT), amelynek első elnökévé választják, és ezt a funkciót 15 éven át tölti be, amellyel az IDŐJÁRÁS szerkesztője. Róna Zsigmond rendkívül szerény, puritán és önzetlen személy hírében állt: egyetlen cikkéért sem fogadott el tiszteletdíjat, és a szerkesztésért járó honoráriumot is az MMT-nek vagy jótékony célra adományozta. 1927-ben (67 éves korában) nyugdíjazták; 1941. október 22-én hunyt el Budapesten. Emlékét a Magyar Meteorológiai Társaság „Róna Zsigmond Ifjúsági Köre” őrzi. 1978-ban leánya, *Szabó Józsefné Róna Rózsa* alapítványt hozott létre édesapja emlékére; a Társaság az alapítvány kamatait évente fiatal, pályakezdő meteorológus(ok)nak ítéli oda, szakmai tevékenységük elismeréseként. 1979-től napjainkig 44 fő részesült a díjazásban.

100 éve született

Flórián Endre

Tolmács, 1910. április 19.–Budapest, 1984. augusztus 26.

Légelektromos, ionoszféra- és radioaktív mérések megindítója, kutató, szakíró

A Budapesti Tudományegyetemen szerzett mennyiség-tantermészettan tanári oklevéllel 1934-ben lépett az OMFI szolgálatába, előbb mint észlelő, majd ÁDOB gyakornok. *Réthly Antal* igazgató rábízta a – két évtizede szünetelő – légelektromos mérések újraindítását, először a székházunk tornyában, majd a Felvidék 1938-as visszacsatolása után Ógyallán, még a *Konkoly-Thege Miklós* által létesített obszervatóriumban. Flórián 1942 februárban elhagyja Ógyallát és az OMFI-t is: egy hadiüzembe kerül, a Dunai Repülőgépgyárba, ahol előrejelzőként dolgozik, és az ott gyártott Me-210-es vadászgépek teljesítményértékelését végzi. E munkához Németországban kapott kiképzést és pilótavizsgát is kellett tennie. [A Messerschmitt Me-210 típusjelű kétmotoros gépet német licenz alapján gyártották hazánkban; összesen 272 db készült belőle]. A hadiüzemből azonban egy év múlva kilépett, és 1943 áprilisától már polgári alkalmazottként a Honvéd Légierők Repülő Időjelző Központ

előrejelzője a budaörsi reptéren, részt vesz a magassági időjárás-felderítő repülésekben is. 1944-ben a mobil rádiószondázó egység katonája *Csaplak Andor* parancsnoksága alatt. A háború után 1945 májusától ismét Budaörsön szolgál, előrejelzőként, az OMFI állományában. 1948-ban doktorál „Az időjárás hatása a 20 méteres rádióhullámok terjedésére” című dolgozatával. 1950-ben kapott megbízást – közvetve a HM-től – a hazai ionoszféra-mérések megindítására. A pestlőrinci obszervatóriumban szinte a semmiből barkácsolta össze az első kísérleti berendezést, amellyel 1954-től megindultak a rendszeres, óránkénti mérések, majd kísérletei nyomán az Elektromechanikai Vállalat (EMV) 1955-re elkészíti a félautomata ionszondát. 1958-ban a Budapesti Rádiótechnikai Gyár (BRG) már egy teljesen automatizált berendezést szállít, s ezt kiállítják a *Brüsszeli Világkiállításon* is, ahol aranyérmert nyer; a típusból további 25 db készül exportra. A nemzetközi siker nyomán az EMV

mérnökei Kossuth-díjat kapnak, a kitüntetésből azonban Flórián sajnálatos módon kimarad. Az aranyérmes ionoszondát – amely 1964-től 1978-ig Békéscsabán is szolgált – jelenleg az OMSZ Múzeuma őrzi. 1954-ben Flóriánt megbízták a légköri radioaktivitás-mérések országos bevezetésével. Az alkalmazott mérési módszert a debreceni ATOMKI-től vette át, és előbb az Observatóriumban, majd a kijelölt főállomásainkon is megindultak a rendszeres mérés-

sek. Ionoszféra témájú kandidátusi értekezését 1962-ben védte meg; akadémiai értekezése is elkészült, de megvédésére – szívbetegsége miatt – már nem került sor. 1970 decemberében nyugdíjazták; utána még évekig dolgozott akadémiai és OMSZ megbízásokon. 1984-ben hunyt el; szülőfalujában, Tolmácson helyezték végső nyugalomra. Az OMSZ, az MMT és más szervek 2000 júniusában emléktáblát helyeztek el Flórián Endre budai lakóházának falán.

100 éve született

Zách Alfréd

Budapest, 1910. augusztus 20.–Budapest, 2003. május 22.

Repülésmeteorológus, előrejelző, igazgatóhelyettes, igazgató, szervező, szakíró

Született meteorológus: már 10 éves korában otthoni meteorológiai állomást barkácsolt össze, bejárt az Intézetbe napijelentésekért, segített észlelni, cserkészként pedig megtanulta a különleges időjárás események megfigyelését. Két év katonai szolgálat után került egyetemre; földrajz szakos tanári diplomával 1936-ban vették fel az OMFI-ba, „kisegítő szakmunkás” beosztásba, bennlakásos észlelőnek. Ezek után gyorsan emelkedett a hivatali ranglétrán: 1939-ben „m. kir. kísérletügyi gyakornok”, majd asszisztens (1940), illetve adjunktus (1941). 1942-től Kolozsvárott repülésmeteorológus, ott szerzi meg doktorátusát is „*A felhőzet eloszlása Magyarországon*” c. dolgozatával. A háborús években repülésmeteorológusként szolgál, többnyire Budaörsön, részt vesz a meteorográfus magassági repülésekben is. 1945-ben Tóth Géza helyettese a Prognózis osztályon, 1948-ban pedig már annak vezetője. 1950-ben az OMI a Honvédséghez kerül Dési Frigyes alezredes parancsnoksága alatt, a HM ekkor Zách Alfrédot nevezi ki polgári helyettesének. Ezt a beosztását 20 éven át megtartja; felelősségi körébe tartozik a költségvetés, technikai eszközök beszerzése, beruházások irányítása. Felügyelete alatt épültek az OMI obszervatóriumai (Siófok, Martonvásár, Kecskemét, Keszthely, Kékestető, Bék-

kécsaba [ionoszféra], Szeged [rádiószondázó állomás]. Gondoskodott róla, hogy neves művészek alkotásai díszítsék új létesítményeinket (*Borsos Miklós, Kovács Margit*). Nevéhez fűződik a balatoni viharjelzés újraindítása 1951-ben, majd az egyedülállóan reprezentatív Siófoki Observatórium felépítése; (amelynek állítólagos „pazarló kiviteléért” feljelentették az akkori Országos Tervhivatalnál, de a vizsgálat tisztázta szerepét). Utolsó és egyben legnagyobb beruházása a Központi Előrejelző Intézet (KEI) felépítése volt a Tatabánya téren. Sok küzdelmet folytatott a tervezőkkel, majd kivitelezőkkel; elvileg Zách lett az új intézmény első igazgatója, azonban nem költözött ki, mert az építkezés csúszott, ő viszont közben nyugdíjba vonult. 1960-ban kandidátus „*Budapest borultsági viszonyai*” c. dolgozatával. Szívégye volt a meteorológiai tudomány népszerűsítése: több száz írása jelent meg az Élet és Tudományban, a LÉGKÖR-ben és másutt. Lelkesen támogatta a még Konkoly-Thege Miklós által 1896-ban létesített, de a háború végén szinte megsemmisült Meteorológiai Múzeum újbóli felállítását. Számos kitüntetésben részesült; a jelentősebbek: Steiner Lajos Emlékérem (1963), MTESZ Díj (1975), Magyar Köztársaság Csillagrendje (1989), Schenzl Guido Emlékérem (1996).

100 éve született

Fáthy [Fábiánics] Ferenc

Újpest, 1910. december 24. – Budapest, ????

Éghajlatkutató, előrejelző, agrometeorológus, fizikus

Mennyiségtan-természettan szakos tanári diplomával 1937-ben lépett az OMFI szolgálatába; elsőként az Éghajlatkutató, majd – széles körű nyelvismerete folytán – az Elnöki Osztályon tevékenykedett. Részt vett az esti prognózisok készítésében, helyettesített a Csapadékhálózati Osztályon is. A Felvidék visszatérése (1938) után az Ógyallai Observatóriumba helyezték. 1943-ban „agrometeorológiai ösztöndíj” keretében Rómában doktorált (a felhők szerkezetével foglalkozó dolgozatával), olyan jó eredménnyel, hogy az olaszok egy évvel meghosszabbították ösztöndíját. 1944-ben itthon megbízták az Agrometeorológiai Osztály vezetésével.

1950-ben, amikor az OMFI a Honvédelmi Minisztérium [HM] felügyelete alá került, a HM személyzeti vezetője nagyon kedvezőtlen minősítést adott Fáthyról [„*Klerikális beállítottságú, pártnapokon részt nem vesz... Ellenségesen viselkedik minden felvilágosító munkával szemben. A munkáján és a valláson kívül semmi nem érdekli*”]. Ezután Fáthyt az Intézetből elbocsátották, később Gyulai Zoltán fizika professzor mellett tűnt fel a Debreceni Egyetemen, ahol mint adjunktus tútkristályok szakítószilárdságát vizsgálta. 1952-ben beválasztották az Eötvös Loránd Fizikai Társulat Választmányába is. További sorsát nem ismerjük.

Irodalom

- Ambrózy, P. és Kozma Fné., 1985: Interjú dr. Zách Alfréddal. *Légkör* 30(1).
Csaplak, A. és Simon, A., 1985: Flórián Endre, 1910–1984. *Időjárás* 89, 53.
Flórián, E., 1970: A légköri elektromosság és az ionoszféra kutatásának története; In: Fejezetek a magyar meteorológia történetéből 1870–1970. OMSZ, Bp.

- Gyuró, Gy., 1989: A Róna Zsigmond Alapítvány 20 éves. *Légkör* 43(4), 4.
Mersich, I., 2003: Dr. Zách Alfréd ny. igazgató 1910–2003. *Légkör* 48(3).
Réthly, A., 1942: Róna Zsigmond (1860–1941). *Időjárás* 46.
Simon, A., 1984: Flórián Endre 1910–1984. *Légkör*, 29(4).
Simon Antal, 2004: Magyarországi meteorológusok életrajzi lexikonja. OMSZ – Bp.
Zách, Alfréd, 1961: Dr. Róna Zsigmond; *Légkör*, 6(4).